

kvalificerad kvantitativ data genom vilken man efter en statistisk analys skulle kunna testa Showalters tes. Resultatet av undersökningen redovisas förutom i de olika artiklarna genom den statistiska analysen i form av tabeller och diagram i bokens olika appendix omfattande hela 60 sidor.

För att skapa ett underlag som var möjligt att statistiskt bearbeta krävdes av projektdeltagarna att hålla en tydlig gemensam linje vad gällde såväl problemformulering som teori och metod. Detta arbetssätt märks även i redovisningen. Ur ett läsarperspektiv är det både på gott och ont. Det skapar en tydlighet kring den röda tråden, samtidigt verkar de strama tyglarna ibland begränsa författarnas utrymme för vidare tolkningar och friare associationer. Detta ska nu inte hållas emot författarna, eftersom inriktningen mot deskription av den stilistiska nivån och kvantitativ data är avsiktlig. Frågan är emellertid hur man gör kvantitativa analyser kvalitativt kraftfulla. Boken visar trots denna invändning prov på en typ av kollektiv forskning som ännu är ovanlig inom humaniora, men som har potential att bli en viktig och produktiv aspekt av till exempel forskning inom digital humaniora.

Vad blev resultatet? I Gunnengs konklusion av delprojektets analyser och den statistiska bearbetningen av data framgår att de statistiskt signifikanta skillnaderna mellan kvinnors och mäns språk var mindre än förväntat, med avseende på till exempel meningsbyggnad, tilltal, retoriska figurer, metaforer, spontanitet. Hon skriver att "our results can not verify the essentialist dimension of the hypothesis of a female culture" (s. 125), vilket därmed motbevisar Showalters tes. Detta är givetvis ett gott forskningsresultat som andra kan utgå ifrån i fortsatt forskning kring kvinnors bidrag i och betydelse för vår kulturhistoria.

Cecilia Rosengren

Carin Bergström, *Passion & skilsmässa: om spruckna äktenskap inom högadeln vid sekelskiftet 1800* (Stockholm: Atlantis, 2013). 176 s.

Förekom skilsmässor förr? Och hur gick man i så fall till väga? I den här boken går Carin Bergström igenom ett antal på sin tid mycket kända (och några mindre kända) skilsmässosfall. Källmaterialet utgörs framförallt av tryckta memoarer och dagböcker, samt domstolsmaterial från dessa skilsmässor. Boken önskar korrigera en tidigare uppfattning om att skilsmässor var ovanliga förr. Ämnet är angeläget, då studier av skilsmässor kan bredda vår kunskap och förståelse av forna tiders syn på äktenskap.

Carin Bergström inleder med att skildra tre kvinnor ur släkten De Geer på Finspång, Aurora Taube (1753–1806), Charlotta Aurora De Geer (1779–1834) och Jacqueline Gyldenstolpe (1797–1839), utifrån frågeställningen huruvida omoral kan gå i arv. Alla tre kvinnorna var berömda och omskrivna i sin tid, inte minst för sina utomäktenskapliga affärer. I synnerhet Aurora Taube var känd för sina erotiska eskapader. Hon skilde sig dock aldrig, till skillnad från dottern och dotterdottern. Charlotta Aurora De Geers skilsmässa från Nils Gyldenstolpe är av särskilt intresse eftersom den tycks ha varit ett skolboksexempel på en vanligt förekommande metod.

Enligt 1734 års lag kunde skilsmässa i princip bara tillåtas om den ena parten hade varit otrogen. Det var denna utväg som tillämpades i fallet De Geer-Gyldenstolpe. Nils Gyldenstolpe dömdes för hor med en piga, och därefter kunde Charlotta Aurora De Geer lämna in en skilsmässosökan. Inom ett år hade hon gift om sig, med en man som Bergström håller för sannolikt att hon hade inlett ett förhållande med redan under äktenskapet med Gyldenstolpe. Huruvida just Nils Gyldenstolpe var skyldig till brottet är oklart, men förfarandet återkommer bland de skilsmässor som

Bergström tar upp. Även i de fall där allt tyder på att det var hustrun som hoppat över skaklarna, var det maken som tog på sig brottet. I vissa fall framstår det hela dessutom som en affärsuppställning, där en fattig kvinna, kanske en ogift mor, mot ersättning erkände att hon begått hor med maken. Detta är i min mening oerhört intressant. Var det ett vanligt förfarande bland par som var överens om att gå isär? Skedde detta i så fall med rättens goda minne? Tyvärr fördjupas inte diskussionen kring detta i någon större utsträckning, men det är tydligt att det här finns mer att utforska.

Bergström berör även debatten kring Carl Jonas Love Almqvists *Det går an*, och då framför allt Malla Montgomery-Silfverstolpes motskrift *Måne det går an*. Bergström diskuterar kortfattat vad som hände med barnen vid skilsmässa, men också hur det kunde gå med barn som var födda utom äktenskapet. Slutligen för Bergström ett intressant resonemang om adliga respektive borgerliga skilsmäsostrategier. Inom adeln tycks det gyldenstolpska exemplet ha varit en vanlig taktik, det vill säga att maken erkände otrohetsbrott. Inom borgerligheten tycks man i stället ha tillämpat det som kallas "egenvilligt övergivande", det vill säga att maken lämnade hustru och eventuella barn. I slutet av 1800-talet verkar så kallade köpenhamnsresor mer eller mindre ha institutionaliserats.

Passion & skilsmässa: om spruckna äktenskap inom högadeln vid sekelskiftet 1800 avtäckes således en hel del intressanta aspekter kring skilsmäsostrategier och en förändrad syn på skilsmäsores över tid. Boken är lättläst och medryckande, och vänder sig främst till den historieintresserade allmänheten. Det kan förklara det anekdotiska och fragmentariska upplägget. Som historiker hade jag emellertid önskat ett fördjupat resonemang kring såväl skilsmäsostrategier, som synen på äktenskap och skilsmäsores. Befintlig forskning om skilsmäsores är måhända tunn, men den om äktenskap desto rikligare. Tyvärr anknyter inte Bergström till

den i någon större utsträckning. En diskussion kring de förändringar i synen på kärlek och äktenskap som ofta anses äga rum vid just den här tiden, kunde sannolikt ha bidragit med vidgade perspektiv.

Brita Planck

Ric Berman, *Schism: The Battle that Forged Freemasonry* (Brighton, Chicago & Toronto: Sussex Academic Press, 2013). 321 s.

I *The Grand Architects: Political Change and the Scientific Enlightenment 1714–1740* (2012) visade professor Ric Berman (Oxford) hur intimt förbundna nya vetenskapliga rön och religiösa strömningar var med det tidiga frimureriets framväxt och spridning. I den uppföljande studien, *Schism: The Battle that Forged Freemasonry*, undersöker han splittringen av den engelska storlogen år 1751. Berman beskriver de socioekonomiska faktorer som låg bakom bildandet av en konkurrerande storloge, i första hand klasskillnader mellan den aristokratiskt styrda storlogen och de frimurarloger som dominerades av irländska immigranter.

År 1717 grundades frimurarnas första storloge i London under beteckningen *The Moderns*. I personkretsen kring logen utformades det program som låg till grund för frimureriets stora spridning i Europa, till Amerika och vidare ut över världen. Bland *The Moderns* fanns det tidiga frimureriets ideologer, till exempel pastorerna John Theofilus Desaguliers och James Andersson. Frimurarna var en rörelse för både nöje och nytta; bröderna roade sig men engagerade sig även aktivt i samhällsbyggnaden. Berman visar att logebröder tog initiativ till Londons första livförsäkringsbolag och flera små sjukhus. Logernas parader och föreställningar var stora händelser som uppmärksammades i pressen. Men detta till trots, och i takt med att grundare som dessa åldrades och